

میزان توجه به نگرش فرهنگ کار در کتاب‌های درسی دوره راهنمایی کشور

نویسندگان: دکتر مهدی سبحانی نژاد^۱ و رضا همایی^۲

۱. استادیار دانشگاه شاهد

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی

چکیده

در این پژوهش با هدف تحلیل میزان توجه کتاب‌های درسی دوره راهنمایی کشور به انواع مؤلفه‌های فرهنگ کار و ابعاد سه‌گانه نگرش مذکور (شناختی، عاطفی و رفتاری) شش سؤال اصلی پژوهش مورد بررسی واقع شده است. پژوهش حاضر توصیفی و از نوع تحلیل محتوا و جامعه پژوهش نیز کلیه کتاب‌های درسی دوره راهنمایی تحصیلی چاپ سال ۸۲-۸۱ بوده است. از جامعه مذکور پانزده کتاب آموزش حرفه و فن، تعلیمات اجتماعی، فرهنگ اسلامی (تعلیمات دینی)، ادبیات فارسی و علوم تجربی پایه‌های اول، دوم و سوم (جمعاً ۱۵ کتاب) با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. ابزار اندازه‌گیری، چکلیست تحلیل محتوای محقق ساخته بوده و یافته‌های پژوهش نیز با بهره‌گیری از شاخص آماری توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش از این قرار است:

۱. در مجموعه کتاب‌های دوره راهنمایی به ترتیب در کتاب حرفه و فن از ۱۷۱ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، تنها در ۳۱ درصد موارد به همه ابعاد نگرش فرهنگ کار توجه شده است. فرایند مذکور در کتاب‌های تعلیمات اجتماعی از ۳۱۶ مرتبه توجه تنها در ۴۱ درصد و در کتاب‌های علوم تجربی از ۴۵ مرتبه توجه فقط در ۷۸ درصد موارد بوده است. در کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی و همچنین فارسی به ترتیب ۳۰ و ۳۲ مرتبه به بُعد شناختی مؤلفه‌های فرهنگ کار توجه شده و به سایر ابعاد نگرش مذکور (عاطفی و رفتاری) توجه نشده است.

۲. فرایند مذکور براساس سه پایه تحصیلی بیانگر آن است که در کتاب‌های پایه اول دوره راهنمایی از ۲۰۶ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، تنها در ۳۰ درصد موارد، در کتاب‌های پایه دوم از ۲۲۵ مرتبه توجه در ۶۸/۵ درصد موارد و در کتاب‌های پایه سوم از ۱۴۶ مرتبه توجه تنها در ۳۹ درصد موارد به‌طور کامل به همه ابعاد نگرش فرهنگ کار توجه شده است.

۳. در مجموع کتاب‌های دوره راهنمایی، ۵۹۷ مرتبه به بُعد شناختی نگرش فرهنگ کار، ۳۸۹ مرتبه (۶۵/۱ درصد) به بُعد عاطفی و ۲۱۷ مرتبه (۳۶/۳ درصد) به بُعد رفتاری نگرش مذکور توجه شده که در این راستا ۲۲۶ مرتبه از توجهات شناختی (۳۷/۸ درصد) اشاره مستقیم و ۳۶۷ مرتبه (۶۰/۹ درصد) اشاره غیرمستقیم بوده است. مؤلفه‌های رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای (۱۳۲ مرتبه) و همدلی و همکاری گروهی (۱۱۲ مرتبه) دارای بیش‌ترین توجه و مؤلفه‌های مشارکت در انجام فعالیت‌ها، صداقت در انجام کارها و ارائه انتقادات سازنده با یک مرتبه دارای کم‌ترین توجه بوده‌اند.

واژه‌های کلیدی: نگرش، فرهنگ کار، کتاب درسی، محتوا، تحلیل محتوا، دوره راهنمایی

دوماهنامه علمی - پژوهشی

دانشگاه شاهد

سال دوازدهم - دوره جدید

شماره ۱۵

اسفند ۱۳۸۴

مقدمه

سازمان‌ها برای رشد و توسعه خود نیازمند کارکنانی متصف به فرهنگ کار (work culture) هستند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تبلور فرهنگ کار در کارکنان از جمله ویژگی‌های بارز سازمان‌های موفق است و این سازمان‌ها به واسطه خصایصی از این قبیل در دستیابی به اهداف خود موفقند [۱].

اسمیت و نوبل (Smith & Noble) در سال ۲۰۰۴ فرهنگ کار را مجموعه‌ای از رفتارهای درونی شده، مطلوب و مناسب در کارکنان دانسته‌اند که برای توسعه و موفقیت سازمان لازم و ضروری است [۲].

کلارک (Clarke) در سال ۲۰۰۴ فرهنگ کار را شامل مؤلفه‌هایی چون رعایت نظم در انجام کارها، سخت‌کوشی و صرفه‌جویی در مصرف مواد دانسته است [۳].

پاپ (Pape) در سال ۲۰۰۳ معتقد است فرهنگ کار موجب تغییر کیفی در محیط کار و محصولات سازمانی می‌گردد و بنابراین، توجه به آن موجب تحول در مجموعه سازمان خواهد شد. نگرش مثبت به کار و برخورداری از وجدان کار بالا از جمله با ارزش‌ترین اجزای تشکیل‌دهنده فرهنگ کار محسوب شده و این امر در دستیابی سازمان به بهره‌وری و کارایی مؤثر است. وی در خصوص مؤلفه‌های فرهنگ کار به مواردی نظیر تلاش کاری، ارتقای دانش، آگاهی از اهداف سازمانی و همکاری گروهی اشاره می‌کند [۴].

برات (Brott) در سال ۲۰۰۳ به مطالعه در زمینه ویژگی‌های شخصیتی مؤثر سازمانی پرداخته و معتقد است وقتی در سازمان، کارکنانی با ویژگی‌های شخصیتی از قبیل مسئولیت‌پذیری، انتقادپذیری، سازگاری شغلی، راستگویی (صداقت کاری)، دقت در انجام امور، علاقه‌مندی به گروه و دارای وجدان شغلی وجود داشته باشند، می‌توان به موفقیت سازمان امیدوار بود [۵].

تورکو (Torraco) در سال ۲۰۰۲ ویژگی‌های کارکنان دارای فرهنگ کار بالا را شامل دقت و سرعت عمل، سازگاری شغلی، انگیزه کاری، توجه به اهداف

سازمانی، تلاش برای رسیدن به آن‌ها، همکاری گروهی، تسلط شخصی، حساسیت در انجام وظایف، تفکر در خصوص کار و تلاش برای ارتقای مهارت‌های کاری ذکر می‌کند [۱].

بارون (Baron) در سال ۲۰۰۰ معتقد است کارکنان دارای فرهنگ کار، مسائل سازمانی را رعایت کرده، به علاوه، رعایت تقسیمات کاری سازمانی، انجام متعهدانه فعالیت‌های سازمانی، علاقه‌مندی و دلبستگی شغلی، لذت بردن از کار، انعطاف‌پذیری و تسلط شخصی از جمله دیگر ویژگی‌های بارز آنان است [۶].

جعفری و حبیبی در سال ۱۳۸۱ فرهنگ کار را مجموعه ارزش‌ها، باورها و دانش‌های مشترک و پذیرفته شده یک گروه کاری تعریف می‌کنند. آنان در مطالعه خود، مؤلفه‌های فرهنگ کار را شامل آمادگی و توان کاری پرسنل، تسلط شغلی کارکنان، حمایت سازمانی، انگیزه و تعهد کارکنان، تطابق تصمیمات با قوانین سازمانی، دید مثبت کارکنان، روحیه کار گروهی، اخلاق شغلی، تمایل به انجام کار زیاد، دقت در کیفیت فرایندها و محصولات، دقت در سلامت تجهیزات، همدلی، همفکری، همکاری، شادابی، استقبال از تغییر مثبت، قناعت به حقوق دریافتی و نداشتن استرس‌های مخرب در محیط کار بیان داشته‌اند [۷].

جمع‌بندی دیدگاه‌های صاحب‌نظران در خصوص مؤلفه‌های فرهنگ کار را می‌توان شامل نوزده مؤلفه رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای، همکاری و همدلی گروهی، مشورت در انجام فعالیت‌ها، رعایت مسائل سازمانی، رعایت نظم در انجام کارها، وظیفه‌شناسی، مسئولیت‌پذیری، رعایت تقسیمات کاری، تفکر منطقی در انجام امور، آموزش‌پذیری، سخت‌کوشی، صرفه‌جویی در مصرف مواد، تسلط شخصی، انعطاف‌پذیری، ارائه انتقادات سازنده، لذت بردن از کار، علاقه‌مندی و دلبستگی شغلی و بهره‌گیری مناسب از فناوری جدید دانست. جدول ۱ حاصل بررسی زمینه‌های مذکور بوده، حاوی نوزده مؤلفه اساسی فرهنگ کار، به همراه توصیفات ارائه شده برای هر یک از آنان براساس اظهارات صاحب‌نظران است [۱، ۳، ۵، ۶].

جدول ۱: مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار و توصیف آن‌ها

مؤلفه‌های فرهنگ کار	توصیف
رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای	توجه به مسائل حفاظتی به منظور ارتقای سلامت فردی (برات، ۲۰۰۳) [۵]
همکاری و همدلی گروهی	مشارکت در انجام امور شغلی (تورکو، ۲۰۰۲) [۱]
مشورت در انجام فعالیت‌ها	استفاده از نظر دیگران برای انجام مطلوب‌تر کار (برات، ۲۰۰۳) [۵]
رعایت مسائل سازمانی	عمل براساس ساختار سازمانی (بارون، ۲۰۰۰) [۶]
رعایت نظم در انجام کارها	وجود نظم و انضباط در انجام امور محوله (کلارک، ۲۰۰۴) [۳]
وظیفه‌شناسی	استفاده از تمام توان برای انجام وظایف شغلی (تورکو، ۲۰۰۲) [۱]
مسئولیت‌پذیری	قبول وظایف و انجام آن با حداکثر توان (تورکو، ۲۰۰۲) [۱]
رعایت تقسیمات کاری	انجام امور محوله و عدم دخالت در امور کاری دیگران (بارون، ۲۰۰۰) [۶]
تفکر منطقی در انجام امور	عمل براساس تفکر و تعمق (برات، ۲۰۰۳) [۵]
آموزش‌پذیری	تمایل به یادگیری بیش‌تر برای انجام امور به نحو مطلوب‌تر (تورکو، ۲۰۰۲) [۱]
سخت‌کوشی	تلاش زیاد برای انجام امور (کلارک، ۲۰۰۴) [۳]
صرفه‌جویی در مصرف مواد	بهترین بازدهی با استفاده از حداقل وسایل (کلارک، ۲۰۰۴) [۳]
تسلط شخصی	تسلط بر رفتار و هیجان (بارون، ۲۰۰۰) [۶]
انعطاف‌پذیری	قابلیت تغییر رفتارها متناسب با محرک (بارون، ۲۰۰۰) [۶]
ارائه انتقادات سازنده	گفتار به منظور اصلاح امور برای رسیدن به اهداف سازمان (تورکو، ۲۰۰۲) [۱]
لذت بردن از کار	احساس شادی در هنگام انجام وظایف (بارون، ۲۰۰۰) [۶]
علاقه‌مندی و دلبستگی شغلی	احساس تعلق نسبت به کار (بارون، ۲۰۰۰) [۶]
بهره‌گیری مناسب از فناوری جدید	استفاده از تکنولوژی روز به منظور انجام وظایف به نحو مطلوب‌تر (تورکو، ۲۰۰۲) [۱]
انجام متعهدانه فعالیت‌های سازمانی	پایبندی نسبت به سازمان (بارون، ۲۰۰۰) [۶]

می‌دهد و مردم را در جهت آن الگوها حمایت و هدایت می‌کند. مردم با ملاحظه ارزشمندی تولید، کار، تلاش و دانش به آن زمینه‌ها گرایش یافته، به سوی آن‌ها ترغیب می‌شوند. مدیریت سازمانی از جمله عواملی است که می‌تواند کارکنان سازمان را نسبت به کار کردن علاقه‌مند و یا بیزار کند. عواملی چون نوع شخصیت مدیر، طرز برخورد وی با کارکنان، روح انسانی حاکم بر سازمان، دخالت دادن افراد در امور سازمانی، نوع تصمیم‌گیری‌های سازمانی، موضع‌گیری‌های مدیر، نگرش مدیر نسبت به کار، نوع و چگونگی نظارت و ارزشیابی و نظام پاداش‌دهی در ترویج یا عدم ترویج فرهنگ کار در سازمان نقش مهمی ایفا می‌کند.

طراحان و برنامه‌ریزان درسی، چنانچه در انتخاب و تنظیم محتوای کتاب‌های درسی به مؤلفه‌های بیان شده

بررسی‌ها نشان می‌دهد فرهنگ کار در ایران در سطح مطلوبی قرار ندارد [۸]. به علاوه باید اذعان داشت، در پرورش و توسعه فرهنگ کار عواملی چون خانواده، دولت، مدیریت سازمانی و بخصوص نظام آموزش و پرورش، از جمله محتوای برنامه‌های درسی مؤثرند. سجادی در سال ۱۳۷۶ اظهار می‌دارد حس تلاش در بین مردم ژاپن ابتدا از طریق خانواده ایجاد می‌شود. در خانواده‌های ژاپنی، والدین پیوسته کودکان را تشویق به فعالیت می‌کنند و از طرفی، ملاحظه تلاش و فعالیت والدین توسط کودکان، خود بهترین الگو برای فرزندان است تا در آینده سخت‌کوشی را ملاک موفقیت خود قرار دهند [۹]. دولت نیز در جهت‌گیری‌های رفتاری مردم نقش اساسی بر عهده دارد. نظام سیاسی، خطوط ارزشی جامعه را مشخص کرده، الگو ارائه

توجه کنند، خواهند توانست دانش‌آموزان را در زمینه‌های مرتبط با فرهنگ کار رشد دهند. محتوای مناسب می‌تواند دانش‌آموزان را با مسائل حفاظتی به منظور ارتقای سلامت فردی آشنا کرده، زمینه مشارکت در انجام امور شغلی، استفاده از نظر دیگران برای انجام مطلوب‌تر کار، عمل براساس ساختار سازمانی، وجود نظم و انضباط در انجام امور محوله و استفاده از تمام توان برای انجام وظایف شغلی را در دانش‌آموزان رشد دهند. همچنین با عنایت به نکات فوق، قبول وظایف و انجام آن با حداکثر توان، انجام امور محوله و عدم دخالت در امور کاری دیگران، عمل براساس تفکر و تعمق، تمایل به یادگیری بیش‌تر برای انجام امور به‌نحو مطلوب‌تر، تلاش زیاد برای انجام امور، بهترین بازدهی با استفاده از حداقل وسایل، تسلط بر رفتار، قابلیت تغییر رفتار متناسب با محرک، گفتار به‌منظور اصلاح امور برای رسیدن به اهداف سازمان، دستیابی به احساس شادی در هنگام انجام وظایف، احساس تعلق نسبت به کار، استفاده از تکنولوژی روز به منظور انجام وظایف و پایبندی نسبت به سازمان در دانش‌آموزان ایجاد شده، بستر مناسبی برای رشد نگرش فرهنگ کار در آنان فراهم خواهد شد.

آلپورت (Allport) در سال ۱۹۳۵ نگرش (attitude) را آمادگی ذهنی که از طریق تجربه، سازمان می‌یابد و بر واکنش فرد نسبت به تمام موضوع‌ها و موقعیت‌های وابسته به نگرش، تأثیر مستقیم و پویا بر جای می‌گذارد، دانسته است [۱۰].

کرج و کراچفیلد (Krech & Crutchfield) در سال ۱۹۵۸ نگرش را عبارت از سازمان پایدار فرایندهای انگیزشی، عاطفی، ادراکی و شناختی در ارتباط با برخی از جنبه‌های دنیای فرد تعریف کرده‌اند [۱۱].

ایگلی، هیمل فارب (eagly&himmelfarb) در سال ۱۹۷۸ و راکلی (rajeckli) در سال ۱۹۸۲ نگرش را مجموعه نسبتاً پایداری از احساسات، باورها و آمادگی‌های رفتاری نسبت به اشخاص، اندیشه‌ها و گروه‌ها تعریف کرده‌اند.

بنابراین، نگرش، آمادگی قبلی برای واکنش مثبت یا منفی در مقابل برخی جنبه‌های دنیای اطراف بوده [۱۲] و خود رفتار نیست، بلکه برای اقدام به رفتار، در فرد ایجاد آمادگی می‌کند و هر چه سطح این آمادگی بالاتر باشد، احتمال وقوع آن رفتار از سوی فرد بیش‌تر خواهد بود. می‌توان گفت نگرش‌ها به لحاظ قدرت و توان اثر گذاری بر رفتار یکسان نیستند و علت آن نیز در کیفیت و ابعاد موجود در نگرش است [۱۳].

تنها زمانی نگرش به رفتار مبدل می‌شود که همه ابعاد آن به قدر کفایت مورد توجه واقع شده و قوی باشند. به عبارت دیگر، تنها کسانی قادر به بروز نگرش، یعنی انجام عمل، هستند که نگرش مورد بحث در آن‌ها به قدر کفایت قوی و همه جانبه باشد [۱۴].

نگرش دارای سه بُعد شناختی (cognitive)، عاطفی (affective) و رفتاری (psychomotor) است. هر چه این ابعاد کامل‌تر باشند، آمادگی فرد برای ظهور عینی رفتار متعلق نگرش بیش‌تر خواهد بود.

بُعد شناختی نگرش، مبین هر نوع نظر، شناخت و باور درباره موضوع نگرش و همچنین اطلاعات، آگاهی‌ها، دانستنی‌ها و حقایق است. این مجموعه، اولین دسته از آمادگی‌های لازم برای تحقق عملی رفتار متعلق نگرش است [۱۴]. بُعد عاطفی نگرش، هیجانات درخصوص متعلق نگرش است و به عبارت دیگر، احساس منفی و مثبتی است که به هنگام اندیشیدن و یا تصور کردن متعلق نگرش در شخص پدید می‌آید. سومین بُعد، آمادگی و گرایش به اقدام عملی در خصوص متعلق نگرش است که بُعد عملکردی و رفتاری نگرش را پدید می‌آورد [۱۴ و ۱۵].

بدین ترتیب، اگر برنامه درسی به رشد نگرش فرهنگ کار توجه دارد باید سه بُعد فوق را در خود لحاظ کرده، بر این اساس، در مجموعه عناصر خویش به گونه‌ای عمل کند که مخاطب، آگاهی‌ها و اطلاعات لازم برای شناخت زمینه‌های فرهنگ کار را به دست آورد. به علاوه، بتواند علاقه‌مندی لازم برای قبول و ایفای آگاهی‌های مذکور را در شخص رشد دهد.

فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه، متفاوت بوده است؟

۳. در کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه، متفاوت بوده است؟

۴. در کتاب‌های فارسی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه، متفاوت بوده است؟

۵. در کتاب‌های علوم تجربی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه، متفاوت بوده است؟

۶. در مجموع کتاب‌های مورد بررسی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه، متفاوت بوده است؟

روش

پژوهش حاضر پیرو طرحی توصیفی، از نوع تحلیل محتوی (content analysis) بوده است.

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه کتاب‌های درسی دوره راهنمایی تحصیلی در سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ (در مجموع ۳۹ کتاب) بوده است.

نمونه پژوهش

شامل ۱۵ کتاب و این کتاب‌ها شامل آموزش حرفه و فن، تعلیمات اجتماعی، فرهنگ اسلامی، ادبیات فارسی و علوم تجربی پایه‌های اول، دوم و سوم راهنمایی تحصیلی بوده است. البته با توجه به ماهیت پژوهش،

سرانجام این که برنامه درسی تهیه شده باید بتواند مخاطب خود را برای بروز عملی زمینه‌های فوق آماده کند. برای ایجاد این آمادگی‌ها، مناسب‌ترین طریق، درگیر ساختن یادگیرنده با موقعیت‌های عملی است تا بدین ترتیب، ضمن یادگیری فرهنگ کار، تمایل به حضور و ایفای عملی آن را نیز کسب کند.

توجه برنامه درسی به ابعاد سه‌گانه مذکور موجب خواهد شد که یادگیرنده مجموعه کاملی از شناخت‌ها، عواطف مثبت و همچنین مهارت‌های عملی لازم برای تحقق فرهنگ کار را کسب کند. در واقع، محتوایی در خصوص رشد نگرش فرهنگ کار مؤثر است که ابعاد سه‌گانه شناختی، عاطفی و رفتاری نگرش مذکور را در خود داشته باشد. بنابراین، محتوا باید در حالی که حاوی بُعد شناختی است، به‌طور جذاب نیز سازماندهی شده باشد که در این حالت در کنار ارائه اطلاعات شناختی خواهد توانست ملاحظات بُعد عاطفی را تأمین کرده، به‌وسیله فرصت‌هایی عملی که برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند، متضمن بُعد رفتاری نگرش مذکور نیز باشد.

پژوهش حاضر پس از دستیابی به اساسی‌ترین مؤلفه‌های فرهنگ کار (حاصل از مطالعه مبانی نظری و پژوهش‌های انجام شده پیشین) و با ملاحظه ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) به‌دنبال بررسی این سؤال اساسی بوده که آیا محتوای کتاب‌های درسی دوره راهنمایی به مقوله نگرش فرهنگ کار توجه داشته است؟

برای تعیین میزان توجه محتوای کتاب‌های درسی دوره راهنمایی کشور به نگرش فرهنگ کار، ۶ سؤال پژوهش حاضر به شرح زیر تدوین و بررسی شده‌اند:

۱. در کتاب‌های آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه، متفاوت بوده است؟

۲. در کتاب‌های آموزش تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش

کتاب‌هایی که تناسب بیش تری با هدف و موضوع پژوهش داشته‌اند، به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. بنابراین، روش نمونه‌گیری، هدفمند بوده است.

ابزار اندازه‌گیری

در پژوهش حاضر ابزار اندازه‌گیری، چک‌لیست تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره راهنمایی تحصیلی بوده است. به‌منظور تدوین این چک‌لیست، ابتدا، تعداد قابل توجهی از منابع نظری و پژوهشی مرتبط در حوزه‌های مدیریت و آموزش و پرورش مورد بررسی قرار گرفت و مؤلفه‌های اولیه فرهنگ کار از آن‌ها استخراج گردید. مؤلفه‌های استخراجی اولیه در اختیار گروهی از صاحب‌نظران در عرصه‌های مدیریت و همچنین برنامه‌ریزی درسی گذارده شد و نهایتاً از بین مجموعه مذکور، تعداد نوزده مؤلفه، به‌عنوان مؤلفه‌های مورد توافق جهت تهیه ابزار چک‌لیست تحلیل محتوا، انتخاب و به‌کار گرفته شدند.

چک‌لیست مذکور دارای سه قسمت بوده است. قسمت اول، مربوط به مؤلفه‌های فرهنگ کار موجود در کتاب بود. قسمت دوم به ابعاد نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی، رفتاری) مربوط می‌شد و قسمت سوم به نوع اشاره محتوای شناختی مطرح شده در کتاب ارتباط داشت که به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم بود.

در تحلیل محتوای کتاب‌ها، آن بخش از محتوای آن‌ها که در خصوص ارائه مفاهیم، تعمیم‌ها، نظریه‌ها و ارائه اطلاعات در خصوص مؤلفه‌های نگرش فرهنگ کار بوده، به‌عنوان ملاحظه بُعد شناختی نگرش مذکور قلمداد شده و سپس چنانچه ارائه محتوای شناختی مذکور به شکلی جذاب طراحی و تدوین شده که می‌توانسته به رشد علاقه و تمایل یادگیرنده نسبت به مؤلفه مذکور منجر شود، آن بخش از محتوای شناختی در کنار ارائه شناختی به‌عنوان، ملاحظه بُعد عاطفی نگرش مذکور نیز قلمداد شده است. نهایتاً چنانچه ارائه محتوای شناختی مذکور با زمینه‌سازی و خلق فرصت‌های تجربی و عملی برای یادگیرنده همراه بوده

و بدین‌وسیله تمایل به انجام عمل درخصوص نگرش مذکور را در وی توسعه می‌داده، زمینه مذکور در کنار ملاحظه ابعاد فوق، به‌عنوان ملاحظه بُعد رفتاری نگرش فرهنگ کار نیز تلقی شده است. چنان‌که ملاحظه می‌شود دو تحلیل ابعاد عاطفی و رفتاری بر روی داده‌های به‌دست آمده در تحلیل بُعد شناختی نگرش فرهنگ کار انجام می‌گردد تا بدین‌وسیله، مشخص شود به چه میزان مؤلفه‌های بُعد شناختی نگرش فرهنگ کار با ملاحظه ابعاد عاطفی و رفتاری تکمیل شده و به سمت تحقق نگرش جامع در خصوص مؤلفه‌های فرهنگ کار حرکت کرده است.

از سوی دیگر، چنانچه محتوای مطرح شده در بُعد شناختی به‌طور مستقیم به مؤلفه‌های فرهنگ کار اشاره کرده، به‌عنوان اشاره مستقیم در نظر گرفته شده و اگر محتوای مطرح شده با پرداختن به موضوعات دیگر به‌طور غیرمستقیم درصدد شکل‌گیری نگرش فرهنگ کار بوده، به‌عنوان اشاره غیرمستقیم تلقی شده است.

روایی محتوایی چک‌لیست با عنایت به تأیید و توافق صاحب‌نظران عرصه‌های مدیریت، آموزش و پرورش و برنامه‌ریزی درسی و پایایی آن نیز با استفاده از روش ضریب توافق (ضریب توافق حاصل برابر با ۸۱/۲۵) تأمین شده است.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل آماری داده‌های پژوهش در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شده است. در تحلیل توصیفی با بهره‌گیری از فراوانی، درصد و همچنین جداول توصیفی و در تحلیل استنباطی با عنایت به مقیاس داده‌ها، از آزمون کای اسکوتر استفاده شده است.

نتایج

اطلاعات حاصل از تحلیل داده‌ها، به تفکیک سؤال‌های اصلی پژوهش در جداول مربوط آورده شده است. به علاوه، به منظور انسجام در تحلیل داده‌های هر کتاب، تحلیل استنباطی داده‌های هر کتاب و مجموع کتاب‌ها در ادامه تحلیل توصیفی آن‌ها ارائه شده است.

سؤال اول پژوهش: در کتاب‌های آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه متفاوت بوده است؟

براساس نتایج جدول ۲ در کتاب آموزش حرفه و فن پایه اول راهنمایی در مجموع ۳۹ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۳۰ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۹ مورد از آن‌ها نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۳۹ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، ۹ مورد از آن‌ها حاوی همه ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه از تعداد کل ۳۹ مورد توجه مذکور، تعداد ۳۰ مورد از نوع اشاره مستقیم و ۹ مورد نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است.

در کتاب آموزش حرفه و فن پایه دوم راهنمایی در مجموع ۵۱ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۲۹ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۷ مورد نیز

علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۵۱ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، ۷ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه از تعداد کل ۵۱ مورد توجه مذکور، تعداد ۴۷ مورد از نوع اشاره مستقیم و تعداد ۴ مورد نیز از نوع غیرمستقیم بوده است.

در کتاب آموزش حرفه و فن پایه سوم راهنمایی در مجموع ۸۱ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۶۵ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۴۰ مورد نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۸۱ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، ۴۰ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه از تعداد کل ۸۱ مورد توجه مذکور، تعداد ۴۳ مورد از نوع اشاره مستقیم به مقوله فرهنگ کار و تعداد ۳۸ مورد از نوع غیرمستقیم بوده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل محتوای کتاب‌های آموزش حرفه و فن سه پایه دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

مؤلفه‌های فرهنگ کار	کتاب پایه اول			کتاب پایه دوم			کتاب پایه سوم			نوع اشاره	
	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	پایه اول	
										م	ع
رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای	۲۸	۲۶	۶	۴۱	۲۳	۶	۲۷	۲۲	۱۱	۲۴	۴
رعایت تفکر منطقی در انجام کارها	۳	۱	-	-	-	-	-	-	-	۳	-
تلاش جهت ارتقای کیفیت محصول	۲	-	-	۵	۴	۱	۴	-	-	۱	۱
همدلی و همکاری گروهی	۲	۱	۱	-	-	-	۱۹	۱۶	۹	-	۲
رعایت برنامه‌های کاری	۲	۱	۱	-	-	-	۲	۱	۱	۲	-
صرفه‌جویی در مصرف مواد	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	-
مشورت در انجام فعالیت‌ها	۱	۱	۱	-	-	-	۲۲	۲۰	۱۳	-	۱
تفکر منطقی امور	-	-	-	۴	۲	-	۴	۳	۳	-	-
مراقبت از ابزار و دستگاه‌ها	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	۱
خلاصیت در انجام امور	-	-	-	-	-	-	۳	۳	۳	-	-
مجموع	۳۹	۳۰	۹	۵۱	۲۹	۷	۸۱	۶۵	۴۰	۳۰	۹

جدول ۳: جمع‌بندی نتایج تحلیل محتوای سه کتاب آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

نوع اشاره		بُعد رفتاری	بُعد عاطفی	بُعد شناختی	کتاب
غیرمستقیم	مستقیم				
۵۴	۱۱۷	۵۳	۱۲۲	۱۷۱	کتاب‌های آموزش حرفه و فن سه‌پایه دوره راهنمایی

جدول ۴: بررسی وجود تفاوت معنادار بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های حرفه و فن

کتاب	ابعاد	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری

جدول ۵: بررسی وجود تفاوت معنادار بین نوع اشاره در محتوای کتاب‌های حرفه و فن

کتاب	اشاره	اشاره مستقیم	اشاره غیرمستقیم	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری

سؤال دوم پژوهش: در کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه متفاوت بوده است؟

براساس نتایج جدول ۶ در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی در مجموع ۱۲۸ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۸۰ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۵۴ مورد نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۱۲۸ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، ۵۴ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه از تعداد کل ۱۲۸ مورد توجه مذکور، تعداد ۴۷ مورد از نوع اشاره مستقیم و تعداد ۸۱ مورد از نوع غیرمستقیم بوده است. در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه دوم راهنمایی در مجموع ۱۵۳ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۱۱۴ مورد از آن‌ها

براساس نتایج جدول ۳ در سه کتاب آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی در مجموع ۱۷۱ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۱۲۲ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۵۳ مورد نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۱۷۱ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، در این سه کتاب ۵۳ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه از تعداد کل ۱۷۱ مورد توجه مذکور، تعداد ۱۱۷ مورد از نوع اشاره مستقیم به مقوله فرهنگ کار و ۵۴ مورد نیز از نوع غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۴ و ۵ بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های درسی حرفه و فن و همچنین نوع اشاره در بُعد شناختی تفاوت معنادار وجود داشته و کتاب‌های مذکور عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره مستقیم توجه کرده‌اند.

فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۳۵ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، ۴ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه، از تعداد کل ۳۵ مورد توجه مذکور، تعداد ۱ مورد از نوع اشاره مستقیم و ۳۴ مورد از نوع غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۷ در سه کتاب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی در مجموع ۳۱۶ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که ۲۰۹ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۱۲۹ مورد نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با ملاحظات

همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و ۷۱ مورد نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۱۵۳ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، ۷۱ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه، از تعداد کل ۱۵۳ مورد توجه مذکور، تعداد ۳۸ مورد از نوع اشاره مستقیم و ۱۱۵ مورد نیز از نوع غیرمستقیم بوده است.

در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم راهنمایی در مجموع ۳۵ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که، تعداد ۱۵ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۴ مورد نیز علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق

جدول ۶: تحلیل محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی سه پایه دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

مؤلفه‌های فرهنگ کار	کتاب پایه اول			کتاب پایه دوم			کتاب پایه سوم			نوع اشاره	
	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	پایه سوم	
										م	غ
رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای	۱	۱	-	۲۳	۱۲	۱۰	-	-	-	۵	۱۸
رعایت تفکر منطقی در انجام کارها	۲	-	-	۱	-	-	-	-	-	۱	-
همدلی و همکاری گروهی	۳۳	۲۵	۱۳	۲۹	۲۳	۱۴	۱	-	-	۴	۲۵
رعایت برنامه‌های کاری تدوینی	۵	-	-	-	-	-	-	-	-	۵	-
صرفه‌جویی در مصرف مواد	۲	۲	-	-	-	-	-	-	-	۲	-
مشورت در انجام فعالیت‌ها	۱۳	۷	۶	۵	۵	۳	-	-	-	۱۰	۵
مسئولیت‌پذیری	۲۱	۱۶	۱۵	۱	-	-	-	-	-	۱۰	۱
نظم در انجام کارها	۱۳	۷	۵	۲۲	۲۱	۱۲	۸	۴	-	۳	۱۹
رعایت مسائل سازمانی	۸	۴	-	۳۰	۲۴	۱۰	۱۳	۶	۳	۸	۲۹
رعایت تقسیمات کاری	۸	۶	۵	۱۰	۶	۵	۲	۱	-	۶	۱
وظیفه‌شناسی	۸	۶	۶	۱۰	۹	۷	۹	۳	۱	۴	۱
یادگیری جهت ارتقاء توانایی کار	۵	۱	۱	۵	۳	۲	-	-	-	۵	۱
سخت‌کوشی	۵	۴	۲	۲	۱	-	-	-	-	۲	۱
مشارکت در انجام فعالیت‌ها	۲	۱	۱	-	-	-	۱	۱	-	۲	-
انعطاف‌پذیری	۱	-	-	۱	-	-	-	-	-	۱	۱
صداقت در انجام کار	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	-
ارائه انتقادات سازنده	-	-	-	-	-	-	۱	-	-	-	۱
آموزش‌پذیری	-	-	-	۱۳	۱۰	۸	-	-	-	-	۴
انتقال دانش و تجربه خود به دیگر	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	۱
مجموع	۱۲۸	۸۰	۵۴	۱۵۳	۱۱۴	۷۱	۳۵	۱۵	۴	۴۷	۱۱۵

جدول ۷: نتایج تحلیل محتوای سه کتاب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

نوع اشاره	بُعد رفتاری	بُعد عاطفی	بُعد شناختی	کتاب غیرمستقیم
	۱۲۹	۲۰۹	۳۱۶	۲۳۰
				۲۳۰

جدول ۸: بررسی وجود تفاوت معنادار بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی

سطح معناداری	کای اسکوئر	درجه آزادی	بُعد رفتاری	بُعد عاطفی	بُعد شناختی	ابعاد	
						مشاهده	انتظار
۰/۰۰۰۱	۸۰/۷۶	۲	۱۲۹	۲۰۹	۳۱۶	تعلیمات اجتماعی	
			۲۱۸	۲۱۸	۲۱۸		

جدول ۹: بررسی وجود تفاوت معنادار بین نوع اشاره در محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی

سطح معناداری	کای اسکوئر	درجه آزادی	اشاره غیرمستقیم	اشاره مستقیم	اشاره	
					مشاهده	انتظار
۰/۰۰۰۱	۶۵/۶۲	۱	۲۳۰	۸۶	تعلیمات اجتماعی	
			۱۵۸	۱۵۸		

مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۵ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی است، اما هیچ کدام از موارد ذکر شده همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری نبوده است. بنابراین می‌توان اذعان داشت از کل ۹ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این کتاب، هیچ کدام حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. به علاوه، از تعداد ۹ مورد توجه مذکور، تعداد ۵ مورد از نوع اشاره مستقیم و تعداد ۴ مورد از نوع غیرمستقیم بوده است.

در کتاب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی پایه دوم راهنمایی در مجموع ۱۴ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۲ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی است و هیچ کدام از موارد ذکر شده با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری همراه نیست. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۱۴ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این کتاب، هیچ کدام حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. به علاوه، از تعداد ۱۴ مورد توجه مذکور، تعداد ۱ مورد از نوع اشاره مستقیم و تعداد ۱۳ مورد از نوع غیرمستقیم بوده است.

بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۳۱۶ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، در این سه کتاب ۱۲۹ مورد از آن‌ها، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (توجه جامع به ابعاد و احتمال ایجاد نگرش کامل‌تر) بوده است. به علاوه، از تعداد کل ۳۱۶ مورد توجه مذکور، تعداد ۸۶ مورد از نوع اشاره مستقیم و تعداد ۲۳۰ مورد نیز از نوع غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۸ و ۹ بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی و همچنین نوع اشاره در بُعد شناختی تفاوت معنادار وجود داشته و کتاب‌های مذکور عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره غیرمستقیم توجه کرده‌اند.

سؤال سوم پژوهش: در کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه متفاوت بوده است؟
براساس نتایج جدول ۱۰ در کتاب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی پایه اول راهنمایی در مجموع ۹ مرتبه به

رفتاری نیست. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۳۰ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این سه کتاب هیچ کدام حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. به علاوه، از تعداد ۳۰ مورد توجه مذکور، تعداد ۶ مورد از نوع اشاره مستقیم و تعداد ۲۴ مورد از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۱۲ و ۱۳ بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های درسی فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی و همچنین نوع اشاره در بُعد شناختی تفاوت معنادار وجود دارد و کتاب‌های مذکور عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره غیرمستقیم توجه کرده‌اند.

در کتاب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی پایه سوم راهنمایی ۷ بار به مؤلفه تسلط شخصی توجه شده است. در این ارتباط ۷ مؤلفه فرهنگ کار فقط در حیطه شناختی مطرح شده و به دو حیطه دیگر عاطفی و رفتاری در این کتاب توجهی نشده است. همچنین نوع اشاره در ۷ مؤلفه مذکور کاملاً غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۱۱ در سه کتاب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی دوره راهنمایی در مجموع ۳۰ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۷ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی است و هیچ کدام از موارد ذکر شده همراه با خلق فرصت‌های عملی و اجتماعی ملاحظات بُعد

جدول ۱۰: تحلیل محتوای کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی سه‌پایه دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

مؤلفه‌های فرهنگ کار	کتاب پایه اول			کتاب پایه دوم			کتاب پایه سوم			نوع اشاره			
	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	پایه اول		پایه دوم	
										م	غ	م	غ
همدلی و همکاری گروهی	۵	۵	-	۲	-	-	-	-	-	۴	۱	-	۱۰
رعایت برنامه‌های کار تدوینی	۱	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	۱	-	-
مشورت در انجام فعالیت‌ها	۲	-	-	۱۰	۲	-	-	-	-	۱	-	-	۱۰
رعایت تقسیمات کاری	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱
آموزش‌پذیری	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	-	-
تسلط شخصی	-	-	-	-	-	-	۷	-	-	-	-	-	-
مجموع	۹	۵	۰	۱۴	۲	۰	۷	۰	۰	۵	۴	۱	۱۳

جدول ۱۱: نتایج تحلیل محتوای سه کتاب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

کتاب	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	نوع اشاره	
				مستقیم	غیرمستقیم
کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی سه پایه دوره راهنمایی	۳۰	۷	۰	۶	۲۴

جدول ۱۲: بررسی وجود تفاوت معنادار بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی

کتاب	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	درجه آزادی	کای اسکوتر	سطح معناداری	ابعاد	
							فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی	مشاهده و انتظار
فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی	۱۸/۵	۷	۱۸/۵	۱	۱۴/۲۹	۰/۰۰۰	مشاهده و انتظار	

جدول ۱۳: بررسی وجود تفاوت معنادار بین نوع اشاره در محتوای کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی

کتاب	اشاره		اشاره غیرمستقیم	درجه آزادی	کای اسکوتر	سطح معناداری
	مشاهده	انتظار				
فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی	۶	۱۵	۲۴	۱	۱۰/۸	۰/۰۰۰

جدول ۱۴: نتایج تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی سه پایه دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه گانه نگرش فرهنگ کار

مؤلفه‌های فرهنگ کار	کتاب پایه اول			کتاب پایه دوم			کتاب پایه سوم			نوع اشاره					
	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	شناختی	عاطفی	رفتاری	پایه اول		پایه دوم		پایه سوم	
										غ	م	غ	م	غ	م
رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای	۹	۴	-	-	-	-	-	-	-	-	۷	۲	-	-	-
رعایت تفکر منطقی در انجام کارها	-	-	-	-	-	-	۱	۱	-	-	-	-	-	-	-
همدلی و همکاری گروهی	-	-	-	۱	۱	-	۱	۱	-	-	-	-	۱	-	-
صرفه‌جویی در مصرف مواد	-	-	-	۲	-	-	۳	-	-	-	-	-	۲	۳	-
رعایت مسائل سازمانی	۳	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۳	-	-
سخت‌کوشی	۲	-	-	۱	۱	-	۴	-	-	-	-	۲	۱	۳	۱
صداقت در انجام کار	-	-	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-
تسلط شخصی	۴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲	۲	-	-	-
مجموع	۱۸	۶	-	۴	۲	۰	۱۰	۲	۰	۰	۴	۱۴	۱	۳	۷

سؤال چهارم پژوهش: در کتاب‌های فارسی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه گانه متفاوت بوده است؟

بر اساس نتایج جدول ۱۴ در کتاب فارسی پایه اول راهنمایی در مجموع ۱۸ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۶ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی است و هیچ کدام از موارد ذکر شده با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری همراه نیست. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۱۸ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این کتاب، هیچ کدام حاوی ابعاد سه گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. به علاوه، از تعداد ۱۸ مورد توجه مذکور، تعداد ۴ مورد از نوع اشاره مستقیم و ۱۴ مورد نیز از نوع غیرمستقیم بوده است.

در کتاب فارسی پایه دوم راهنمایی در مجموع ۴ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی

توجه شده که تعداد ۲ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی بوده و هیچ کدام از موارد ذکر شده با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری نبوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از ۴ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این کتاب هیچ کدام حاوی ابعاد سه گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. به علاوه، از تعداد کل ۴ مورد توجه مذکور تعداد ۱ مورد اشاره مستقیم و ۳ مورد نیز اشاره غیرمستقیم بوده است.

در کتاب فارسی پایه سوم راهنمایی از میان مجموع ۱۰ مرتبه اشاره به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی، ۲ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی است و هیچ کدام از موارد ذکر شده با خلق فرصت‌های عملی و اجتماعی و ملاحظات بُعد روانی-حرکتی همراه نبوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۱۰ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این کتاب هیچ کدام حاوی ابعاد سه گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. به علاوه، از تعداد کل ۱۰

نوع اشاره در بُعد شناختی، تفاوت معنادار وجود نداشته است.

سؤال پنجم پژوهش: در کتاب‌های علوم تجربی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه متفاوت بوده است؟

براساس نتایج جدول ۱۸ در کتاب علوم تجربی پایه اول راهنمایی در مجموع ۸ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۷ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۲ مورد از علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت از کل ۸ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این کتاب ۲ مورد از آن‌ها حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار بوده است. به علاوه، از تعداد کل ۸ مورد توجه مذکور، تعداد ۴ مورد از نوع اشاره مستقیم به مقوله فرهنگ کار و ۴ مورد نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است.

مورد توجه مذکور تعداد ۷ مورد اشاره مستقیم به مقوله فرهنگ کار و ۳ مورد اشاره غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۱۵ در سه کتاب فارسی دوره راهنمایی در مجموع ۳۲ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که از مجموع ۳۲ مورد مؤلفه مطرح، تعداد ۱۰ مورد از آن‌ها ملاحظات بُعد عاطفی (ارائه فعال محتوا) را دربرداشته است. این در حالی است که هیچ کدام از موارد ذکر شده همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری نبوده است. بنابراین می‌توان اذعان داشت از ۳۲ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در این سه کتاب، هیچ کدام حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار نبوده است. در عین حال، از تعداد کل ۳۲ مورد توجه مذکور، تعداد ۱۲ مورد از نوع اشاره مستقیم و ۲۰ مورد نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جدول ۱۶ و ۱۷ بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های درسی فارسی تفاوت معنادار وجود داشته و کتاب‌های مذکور عمدتاً به بُعد شناختی توجه کرده‌اند، ولی بین

جدول ۱۵: نتایج تحلیل محتوای سه کتاب فارسی دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

کتاب	نوع اشاره	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	نوع اشاره	
					مستقیم	غیرمستقیم
کتاب‌های فارسی سه پایه دوره راهنمایی	۳۲	۱۰	۰	۱۲	۲۰	

جدول ۱۶: بررسی وجود تفاوت معنادار بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های فارسی

کتاب	ابعاد	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری

جدول ۱۷: بررسی وجود تفاوت معنادار بین نوع اشاره در محتوای کتاب‌های فارسی

کتاب	اشاره	اشاره مستقیم	اشاره غیرمستقیم	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری

سؤال ششم پژوهش: در مجموع کتاب‌های مورد بررسی دوره راهنمایی به چه میزان به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار (شناختی، عاطفی و رفتاری) توجه شده، و آیا توجه به ابعاد سه‌گانه متفاوت بوده است؟

براساس نتایج جدول ۲۲ در مجموع کتاب‌های مورد بررسی سه پایه دوره راهنمایی ۵۹۴ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۳۸۹ مورد از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی بوده و تعداد ۲۱۷ مورد از آن‌ها علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با خلق فرصت‌های عملی و ملاحظات بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، می‌توان اذعان

داشت از کل ۵۹۴ مورد توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در کتاب‌های سه پایه دوره راهنمایی ۲۱۷ مورد از آن‌ها حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار بوده است. به علاوه، از تعداد کل ۵۹۴ مورد توجه مذکور، تعداد ۲۲۷ مورد از نوع اشاره مستقیم به مقوله فرهنگ کار و ۳۶۷ مورد نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است.

براساس نتایج جداول ۲۳ و ۲۴ بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در مجموع کتاب‌های مورد بررسی دوره راهنمایی و همچنین نوع اشاره در بُعد شناختی تفاوت معنادار وجود داشته و کتاب‌های مذکور عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره غیرمستقیم توجه کرده‌اند.

جدول ۲۰: بررسی وجود تفاوت معنادار بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های علوم تجربی

کتاب	ابعاد					
	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری
علوم تجربی	۴۵	۴۱	۳۵	۲	۱/۲۵	۰/۵۳۴
مشاهده	۴۰/۳	۴۰/۳	۴۰/۳			
انتظار						

جدول ۲۱: بررسی وجود تفاوت معنادار بین نوع اشاره در محتوای کتاب‌های علوم تجربی

کتاب	اشاره			
	اشاره مستقیم	اشاره غیرمستقیم	درجه آزادی	کای اسکوئر
علوم تجربی	۶	۳۹	۱	۲۴/۲
مشاهده	۲۲/۵	۲۲/۵		
انتظار				

جدول ۲۲: نتایج تحلیل محتوای کتاب‌های دوره راهنمایی در خصوص توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار

کتاب‌ها	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	نوع اشاره	
				مستقیم	غیرمستقیم
آموزش حرفه‌وفن، تعلیمات اجتماعی، فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی، فارسی و علوم تجربی سه پایه دوره راهنمایی	۵۹۴	۳۸۹	۲۱۷	۲۲۷	۳۶۷

جدول ۲۳: بررسی وجود تفاوت معنادار بین میزان توجه به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار در محتوای کتاب‌های مورد بررسی

کتاب	ابعاد					
	بُعد شناختی	بُعد عاطفی	بُعد رفتاری	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری
پنج کتاب	۵۹۴	۳۸۹	۲۱۷	۲	۱۷۸/۱۱	۰/۰۰۰
مشاهده	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰			
انتظار						

جدول ۲۴: بررسی وجود تفاوت معنادار بین نوع اشاره در محتوای کتاب‌های مورد بررسی

کتاب	اشاره			
	اشاره مستقیم	اشاره غیرمستقیم	درجه آزادی	کای اسکوئر
پنج کتاب	۲۲۷	۳۶۷	۱	۳۲/۹۹
مشاهده	۲۹۷	۲۹۷		
انتظار				

بحث و نتیجه‌گیری

۱. در مقایسه سه کتاب آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی، کتاب پایه سوم با ۸۱ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی، دارای بیش‌ترین درجه توجه است و پس از آن کتاب پایه دوم با ۵۱ مرتبه و کتاب پایه اول با ۳۹ مرتبه توجه قرار دارد. در مجموع سه کتاب نیز ۱۷۱ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که ۱۲۲ مرتبه (۷۱/۳ درصد) آن همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و ۵۴ مرتبه (۳۱/۵ درصد) شامل همه ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری بوده است. بنابراین، در محتوای کتاب‌های حرفه و فن تنها در ۳۱/۵ درصد از مؤلفه‌های فرهنگ کار به‌طور کامل به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار توجه شده که می‌تواند به زمینه‌سازی برای شکل‌گیری نگرش کامل در دانش‌آموزان منجر شود. از مؤلفه‌های مطرح شده، ۱۱۷ مورد (۶۸/۴ درصد) از نوع اشاره مستقیم و ۵۴ مورد (۳۱/۵ درصد) از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است. کتاب‌های مذکور به‌طور معنادار عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره از نوع مستقیم توجه داشته‌اند. بنابراین در طراحی و تدوین کتاب‌های مذکور به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار منطبق با تأکیدات سیرز [۱۱]، آیزن [۱۴] و شکرکن [۱۳] چنان‌که باید توجه نشده است.

کتاب‌های پایه اول و سوم به هفت مؤلفه و کتاب پایه دوم تنها به چهار مؤلفه فرهنگ کار توجه کرده‌اند. مؤلفه رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای در هر سه کتاب بیش‌ترین مؤلفه‌ای است که به آن توجه شده است و پس از آن، توجه به مؤلفه‌هایی چون مشورت در انجام فعالیت‌ها، همدلی و همکاری گروهی، رعایت تفکر منطقی در انجام کارها و همدلی و خلاقیت در انجام امور در مراتب بعد قرار داشته‌اند. یافته‌های مذکور در خصوص توجه جامع به مؤلفه‌های فرهنگ کار با تأکیدات کلارک [۳]، پاپ [۴]، برات [۵]، تورکو [۱]، بارون [۶] و همچنین جعفری و حبیبی [۷] همخوان

نبوده است و بنابراین کتاب‌های مذکور مجموعه قابل توجهی از مؤلفه‌های فرهنگ کار را مورد توجه قرار نداده‌اند.

۲. در مقایسه سه کتاب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی، کتاب پایه دوم با ۱۵۳ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، دارای بیش‌ترین میزان توجه است و پس از آن کتاب پایه اول با ۱۲۸ مرتبه و کتاب پایه سوم با ۳۵ بار توجه قرار دارند. در بررسی سه کتاب مذکور ۳۱۶ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که ۲۰۹ مرتبه (۶۶/۱ درصد) آن همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و ۱۲۹ مرتبه (۴۰/۸ درصد) نیز شامل همه ابعاد نگرش فرهنگ کار بوده است. بنابراین، در محتوای کتاب‌های مذکور، ۴۰/۸ درصد به مؤلفه‌های فرهنگ کار به‌طور کامل توجه شده که می‌تواند به زمینه‌سازی برای شکل‌گیری نگرش کامل در دانش‌آموزان منجر شود. از مؤلفه‌های مطرح شده ۸۶ مورد (۲۷/۲ درصد) از نوع اشاره مستقیم و ۲۳۰ مورد (۷۲/۷ درصد) نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است. کتاب‌های مذکور به‌طور معنادار، عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره از نوع غیرمستقیم توجه داشته‌اند. بنابراین در طراحی و تدوین کتاب‌های مذکور به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار منطبق با تأکیدات سیرز [۱۱]، آیزن [۱۴]، گنجی [۱۲] و شکرکن [۱۳] چنان‌که باید توجه نشده است.

کتاب پایه اول به ۱۶ مؤلفه فرهنگ کار، کتاب پایه دوم به ۱۴ مؤلفه و کتاب پایه سوم به ۷ مؤلفه توجه کرده‌اند. مؤلفه رعایت مسائل سازمانی در دو پایه دوم و سوم و مؤلفه همدلی و همکاری گروهی در پایه اول بیش‌ترین مؤلفه‌هایی هستند که به آن‌ها توجه شده است. در کنار آن‌ها مؤلفه‌هایی چون وظیفه‌شناسی، نظم در انجام کارها (در کتاب سوم) و همدلی و همکاری گروهی، رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای، نظم در انجام کارها (کتاب دوم) و همدلی و همکاری گروهی، مسئولیت‌پذیری، مشورت در انجام فعالیت‌ها و نظم در

تنها به یک مؤلفه (تسلط شخصی) توجه شده که بیانگر عدم توجه مطلوب به این زمینه است. یافته‌های مذکور در خصوص توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار با تأکیدات کلارک [۳]، پاپ [۴]، برات [۵]، تورکو [۱]، بارون [۶] و همچنین جعفری و حبیبی [۷] همخوان نبوده است و بنابراین کتاب‌های مذکور مجموعه قابل توجهی از مؤلفه‌های فرهنگ کار را مورد توجه قرار نداده‌اند.

۴. در مقایسه سه کتاب فارسی دوره راهنمایی، کتاب فارسی پایه اول با ۱۸ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، دارای بیشترین میزان توجه است و پس از آن کتاب پایه سوم با ۱۰ مرتبه و کتاب پایه دوم با ۴ مرتبه قرار دارند. در کتاب مذکور ۳۲ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که ۱۰ مرتبه (۳۱/۲ درصد) آن همراه با ملاحظات بُعد عاطفی بوده و البته در هیچ مؤلفه‌ای به طور کامل به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار توجه نشده است. از مؤلفه‌های مطرح شده ۱۲ مورد (۳۷/۵ درصد) از نوع اشاره مستقیم و ۲۰ مورد (۶۲/۵ درصد) نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است. کتاب‌های مذکور به‌طور معنادار عمدتاً به بُعد شناختی توجه داشته‌اند. بنابراین در طراحی و تدوین کتاب‌های مذکور به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار منطبق با تأکیدات سیرز [۱۱]، آیزن [۱۴]، گنجی [۱۲] و شکرکن [۱۳] به هیچ وجه توجه نشده است.

کتاب پایه سوم به ۵ مؤلفه فرهنگ کار، کتاب پایه اول به ۴ مؤلفه و کتاب پایه دوم به ۳ مؤلفه توجه کرده است. مؤلفه رعایت بهداشت و ایمنی در پایه اول، صرفه‌جویی در مصرف مواد در پایه دوم و سخت‌کوشی در پایه سوم، بیشترین مؤلفه‌هایی هستند که به آن‌ها توجه شده است. به‌طور کلی در کتاب پایه اول به چهار مؤلفه از نوزده مؤلفه مورد بررسی، در کتاب پایه دوم به سه مؤلفه و در کتاب پایه سوم به پنج مؤلفه و در مجموع کتاب‌ها، با حذف مؤلفه‌های مشترک، به هفت مؤلفه توجه شده است. از آن‌جا که

انجام کارها نیز بیش از سایر موارد مورد توجه واقع شده است. اما در مجموع، میزان توجه به مؤلفه‌های مذکور در این عنوان درسی وضع نسبتاً مطلوبی دارد. یافته‌های مذکور در خصوص توجه جامع به مؤلفه‌های فرهنگ کار با تأکیدات کلارک [۳]، پاپ [۴]، برات [۵]، تورکو [۱]، بارون [۶] و همچنین جعفری و حبیبی [۷] تا حد قابل توجهی همخوانی دارد و بنابراین کتاب‌های مذکور مجموعه قابل توجهی از مؤلفه‌های فرهنگ کار را مورد توجه قرار داده‌اند.

۳. در مقایسه سه کتاب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی، کتاب پایه دوم با ۱۴ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، دارای بیشترین میزان توجه است و پس از آن کتاب پایه اول با ۹ مرتبه و کتاب پایه سوم با ۷ مرتبه قرار دارد. در سه کتاب مذکور ۳۰ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که ۷ مرتبه (۲۳/۳ درصد) آن همراه با ملاحظات بُعد عاطفی بوده و در هیچ مؤلفه‌ای به طور کامل به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار توجه نشده است. از مؤلفه‌های مطرح شده ۶ مورد (۲۰ درصد) از نوع اشاره مستقیم و ۲۴ مورد (۸۰ درصد) نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است. کتاب‌های مذکور به‌طور معنادار، عمدتاً به بُعد شناختی و اشاره از نوع مستقیم توجه داشته‌اند. بنابراین در طراحی و تدوین کتاب‌های مذکور به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار منطبق با تأکیدات سیرز [۱۱]، آیزن [۱۴]، گنجی [۱۲] و شکرکن [۱۳] به هیچ وجه توجه نشده است.

کتاب پایه اول و دوم به ۴ مؤلفه فرهنگ کار و کتاب پایه سوم به یک مؤلفه توجه کرده است. مؤلفه همدلی و همکاری گروهی در کتاب پایه اول، مشورت در انجام فعالیت‌ها در کتاب پایه دوم و تسلط شخصی در کتاب پایه سوم، بیشترین مؤلفه‌هایی هستند که در کتاب‌ها به آن‌ها توجه شده است. به‌طور کلی در این عنوان از کتاب‌های درسی به ترتیب در پایه‌های اول و دوم به چهار مؤلفه از نوزده مؤلفه و در کتاب سوم نیز

بستر کتاب فارسی برای موضوع حاضر، بضاعت بیش‌تری دارد لذا یافته‌های مذکور در خصوص توجه جامع به مؤلفه‌های فرهنگ کار با تأکیدات کلارک [۳]، پاپ [۴]، برات [۵]، تورکو [۱]، بارون [۶] و همچنین جعفری و حبیبی [۷] همخوان نبوده است و بنابراین کتاب‌های مذکور مجموعه قابل توجهی از مؤلفه‌های فرهنگ کار را مورد توجه قرار نداده‌اند.

۵. در مقایسه سه کتاب علوم تجربی دوره راهنمایی، کتاب علوم تجربی پایه دوم با ۲۴ مرتبه توجه به مؤلفه‌های فرهنگ کار، دارای بیش‌ترین میزان توجه است و پس از آن کتاب پایه سوم با ۱۳ مرتبه و کتاب علوم تجربی پایه اول با ۸ مرتبه توجه قرار دارد. در بررسی سه کتاب مذکور ۴۵ مرتبه به مؤلفه‌های فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که ۴۱ مرتبه (۹۱ درصد) آن همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و ۳۵ مرتبه (۷۷/۷ درصد) نیز شامل همه ابعاد نگرش فرهنگ کار بوده است. بنابراین، در محتوای کتاب‌های علوم تجربی در ۷۷ درصد مؤلفه‌ها به‌طور کامل به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار توجه شده است و می‌تواند به زمینه‌سازی برای شکل‌گیری نگرش کامل منجر شود. از مؤلفه‌های مطرح شده، ۶ مورد (۱۳/۳ درصد) از نوع اشاره مستقیم و ۳۹ مورد (۸۶/۶ درصد) نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است. کتاب‌های مذکور به‌طور معنادار عمدتاً به اشاره غیرمستقیم توجه داشته‌اند. بنابراین در طراحی و تدوین کتاب‌های مذکور به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار منطبق با تأکیدات سیرز [۱۱]، آیزن [۱۴]، گنجی [۱۲] و شکرکن [۱۳] در حد قابل توجه - حداقل در مقایسه با سایر کتاب‌های مورد بررسی - توجه نشده است.

کتاب پایه دوم به ۴ مؤلفه فرهنگ کار و کتاب‌های پایه اول و دوم به ۳ مؤلفه توجه کرده‌اند. مؤلفه همدلی و همکاری گروهی در هر سه پایه بیش‌ترین مؤلفه‌های است که به آن توجه شده و پس از آن، مؤلفه‌های مشورت در انجام کارها، رعایت تفکر منطقی در انجام

کارها، صرفه‌جویی در مصرف مواد و رعایت بهداشت و ایمنی حرفه‌ای مورد توجه بوده است. به‌طور کلی در کتاب پایه اول، دوم و سوم به ترتیب به سه، چهار و سه مؤلفه از مؤلفه‌های مورد بررسی توجه شده و در مجموع نیز این توجه به پنج مؤلفه از نوزده مؤلفه بوده است. از آن‌جا که کتاب علوم بنابر ماهیت خود زمینه و بستر مناسبی برای پرداختن به موضوع حاضر است، یافته‌های مذکور در خصوص توجه جامع به مؤلفه‌های فرهنگ کار با تأکیدات [۳]، پاپ [۴]، برات [۵]، تورکو [۱]، بارون [۶] و همچنین جعفری و حبیبی [۷] همخوان نبوده و کتاب‌های مذکور، مجموعه قابل توجهی از مؤلفه‌های فرهنگ کار را مورد توجه قرار نداده‌اند.

۶. در مجموع پنج کتاب مورد بررسی دوره راهنمایی، ۵۹۴ مرتبه به مؤلفه‌های اساسی فرهنگ کار در بُعد شناختی توجه شده که تعداد ۳۸۹ مورد (۶۵/۴ درصد) از آن‌ها همراه با ملاحظات بُعد عاطفی و تعداد ۲۱۷ مورد (۳۶/۵ درصد) از آن‌ها علاوه بر رعایت ملاحظات بُعد شناختی و عاطفی، همراه با توجه به بُعد رفتاری بوده است. بنابراین، ۳۶/۵ درصد از مؤلفه‌های فرهنگ کار مطرح شده، حاوی ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار بوده است. به علاوه، از تعداد کل ۵۹۴ مورد توجه مذکور تعداد ۲۲۷ مورد (۳۸/۲ درصد) از نوع اشاره مستقیم و ۳۶۷ مورد (۶۱/۷ درصد) نیز از نوع اشاره غیرمستقیم بوده است. کتاب‌های مذکور در زمینه توجه به ابعاد و نوع اشاره در بُعد شناختی، دارای تفاوت معنادار بوده‌اند که در واقع عمدتاً به بُعد شناختی محدود شده‌اند و اشارات آن‌ها نیز غیرمستقیم بوده است. بنابراین در طراحی و تدوین کتاب‌های مذکور به ابعاد سه‌گانه نگرش فرهنگ کار منطبق با تأکیدات سیرز [۱۱]، آیزن [۱۴]، گنجی [۱۲] و شکرکن [۱۳] در حد قابل توجه - حداقل در مقایسه با سایر کتاب‌های مورد بررسی - اعتنا نشده است.

پیشنهادهای عملی

از آنجا که پژوهش حاضر مستقیماً با عملکرد طراحان و برنامه‌ریزان درسی کتاب‌های دوره راهنمایی تحصیلی مرتبط است، بنابراین:

۱. با عنایت به اهمیت و ضرورت تربیت نیروی انسانی متعهد و متخصص و تأثیر شایان توجه محتوای برنامه‌های درسی در زمینه‌سازی جهت پرورش انسان‌هایی متصف به نگرش فرهنگ کار، ضروری است طراحان و برنامه‌ریزان درسی طی محتوایی کتاب‌های درسی به فهرست کامل‌تری از انواع مؤلفه‌های فرهنگ کار توجه کنند.

۲. رشد فرهنگ کار در مقوله نگرش‌ها بوده، مبتنی بر سه رکن شناختی، عاطفی و رفتاری است. توجه جامع به ابعاد سه‌گانه، پیش شرط اساسی تحقق نگرش مذکور است. بنابراین در طراحی و تدوین مؤلفه‌های فرهنگ کار، نگاه جامع به ابعاد مذکور، نوید بخش تحقق نگرش فرهنگ کار در رفتار یادگیرنده خواهد بود. چنانچه این توجه کامل نباشد، به تربیت دانش‌آموزانی مطلع (عالم)، ولی فاقد عمل پرداخته شده است.

۳. از آنجا که نزدیک به شصت درصد مؤلفه‌های فرهنگ کار مورد توجه در محتوای کتاب‌های درسی در حد شناختی رها شده، لازم است با تدابیری از جمله تهیه راهنمای معلم، دبیران در زمینه‌سازی برای دستیابی دانش‌آموزان به ابعاد عاطفی و عملکردی مؤلفه‌های فوق یاری داده شوند.

۴. توجه جامع و منطقی به مؤلفه‌های فرهنگ کار در مجموعه کتاب‌های درسی دوره‌های سه‌گانه، نیازمند طراحی جامع، منظم و دقیق است، به طوری که با ترسیم فرایند مذکور، به مرور طی پایه‌های تحصیلی مختلف، اجزا و مؤلفه‌های نگرش فرهنگ کار در دانش‌آموزان ایجاد و نهادینه خواهد شد.

۵. همه کتاب‌های درسی دوره راهنمایی در حد بضاعت خویش امکان پرداختن به موضوع حاضر را دارند. بنابراین باید سعی شود در مواد درسی مختلف تا حد امکان و با توجه به بستر برنامه به این موضوع نیز توجه گردد.

۶. بستر و توان پرداختن به مقوله فرهنگ کار در محتوای برخی از دروس از جمله حرفه و فن و علوم تجربی بسیار بیش از مقدار کنونی است. طراحان و برنامه‌ریزان درسی می‌توانند از این دو درس در این حوزه بیش از پیش استفاده کنند.

منابع

1. Torraco, R.J.(2002) Human Resource Development. University of California.
2. Smith,A. & Noble, C. (2004) The Impact of Organisational Chang. Journal of Training & Development, Vol 8(2), 94-110.
3. Clarke, N. (2004). Culture of Organisational. Washington: Consin.
4. Pape, H. (2003). Transforming The Work Culture. Journal of organizational Behavior,22(2),125-139.
5. Brott, P.E. (2003) Career Resilience. New York: Cambridge University Press.
6. Baron, R. A. (2000). Behavior in organization. New York: Allyn and Bacon INC.
۷. جعفری، مصطفی و حبیبی، محمد (۱۳۸۱) «فرهنگ کار». مجله تدبیر. شماره ۱۲۵.
۸. زندی‌پور، طیبه (۱۳۷۹) «دانش‌آموزان و فرهنگ کار». چکیده مقالات همایش آموزش فناوری در آموزش عمومی. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
۹. سجادی، محمد (۱۳۷۶) «فرهنگ کار در ژاپن». مجله‌نامه پژوهش. شماره ۵.
۱۰. آلپورت، گوردن دبلیو و جونز، ادوارد. ای. (۱۳۷۱) «روان‌شناسی اجتماعی از آغاز تاکنون». ترجمه محمد تقی منشی طوسی. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
11. Sears, G. et. al. (1991) Effects of Leaders Communication Style & Particplptive Goal Setting On Performance & Attitudas. Human-Performance: Vol.9(1), pp.51-64

۱۲. گنجی، حمزه (۱۳۷۸) «روان‌شناسی کار». تهران: انتشارات ارسباران.
۱۳. شکرکن، حسین (۱۳۶۶) «رابطه میان نگرش و رفتار»، مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اهواز، اهواز، سال اول، زمستان ۱۳۶۶، شماره اول.
۱۴. آیزن، ایساک (۱۳۷۴) «نگرش‌ها، شخصیت و رفتار»، ترجمه جعفر نجفی زند، تهران، نشر دانا، چاپ اول.
۱۵. بلوم، بنجامین (۱۳۷۸) «ویژگی‌های آدمی و یادگیری آموزشی». ترجمه علی‌اکبر سیف، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.